

DESCHIDERI EUROPENE ALE GÂNDIRII LUI VASILE GOLDIȘ PRIVIND UNELE PROBLEME FUNDAMENTALE ALE UMANITĂȚII

EUROPEAN OPENINGS OF VASILE GOLDIS' THINKING REGARDING THE BASIC PROBLEMS OF THE HUMANITY

Eugen GAGEA

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad

Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației

Adresa : Arad, strada Praporgescu, nr.1-3,

E-mail: cup@uvvg.ro

Abstract

Vasile Goldiș gave European modern history his different attention, starting that epoch by big spiritual effervescence which was produced the thinking of freedom and was promoted, the criterion of truth, in special the Renaissance. He was present nuance criterion exam of philosophical conception and social-politics invoking scientific conception, decisive about world of Spinoza in spirits of his personal opinion by politic nature at present in writing of Hugo Gratius, Millan, Locke. Transylvanian intellectual to get in first plan superiority idea of the natural right about feudal, and other one thinking necessity of enlightened, any state, and a relation between states, on base of right and freedoms, not the arbitrary.

In a significant mode for his humanist conceptions Vasile Goldiș sees, at point of interference between philosophy of history and culture, the progress through a time, the ensemble of humanity, in light an some significant by cultural order, he distinguish oneself as history like a subject must to be the mirror of cultural development of humanity, having mission to distinguish essential idea, specific one epoch, which secularity in face those previous and conferring at the some time the superiority in account with them.

Key words: *European openings, national minorities, reform, education, culture, religion, union.*

Cuvinte cheie: *deschideri europene, minorități naționale, reformă, învățământ, cultură, religie, unire.*

O atenție deosebită a acordat Vasile Goldiș istoriei moderne europene, pornind de la acea epocă de mare efervescență spirituală, care a produs libertatea gândirii și a promovat criteriul adevărului, anume, Renașterea [1,2]. El a supus unui nuanțat examen critic concepțiile filozofice și social politice moderne, invocând concepția științifică, deterministă despre lume a lui Spinoza, în spiritul propriilor sale opinii [3] de natură politică, prezentă în scrierile lui Hugo Grotius, Samuel Puffendorf, Millon, Locke, Fénelon, Thomasius etc. Intelectualul ardelean scoate în prim-plan ideea superiorității dreptului natural asupra celui feudal, precum și pe aceea privind necesitatea edificării oricărui stat, ca și a relațiilor dintre state, pe baza drepturilor și a libertăților, nu a arbitrariului.

Să observăm, legat de acesta, că, în permanență, deschiderile europene ale lui Vasile Goldiș, ca istoric și cărturar, se subordonau, nutreau și serveau argumente preocupărilor lui statornice de

ordin național. E ceea ce se întâmplă și atunci când el abordează în lucrările sale, revoluția franceză de la 1789 și ideile scriitorilor și gânditorilor iluminiști, care au pregătit-o din punct de vedere spiritual. Punând accentul pe coordonatele ideologice-sociale ale operelor acestora, subliniind neîndreptățirea privilegiilor feudal nobiliare și - prin contrast starea de asuprire și disprețuire hărăzită țăranilor, Goldiș făcea de fapt trimitere la situația existentă în Transilvania ultimelor decenii ale secolului al XIX-lea, unde nobilimea continua încă să participe la conducerea politică, păstrându-și, prin constituția din 1868, unele privilegii.

În mod semnificativ pentru concepția sa de umanist, el vede, la punctul de interferență dintre filozofia istoriei și cea a culturii, progresul prin vreme al ansamblului umanității în lumina unor semnificații de ordin cultural, afirmând că istoria, ca disciplină, trebuie să fie oglinda dezvoltării culturale a omenirii, având menirea să distingă acea idee esențială specifică unei epoci, care o particularizează față de cele anterioare și conferindu-i, totodată, superioritatea în raport cu ele [4].

Dintr-o perspectivă largă, universalistă, ia în discuție Vasile Goldiș și problema privind factorii care determină progresul istoric, raporturile între cultură și civilizație[5].

Pe de altă parte, sub influența unor istorici, sociologi, și filozofi străini contemporani, Vasile Goldiș aderă la concepția solidarismului social, care ar favoriza mișcarea progresivă a istoriei. „Omenire s-a decivilizat - arată el. Ea pare să uite că societatea solidară este șansa cea mai eficace în lupta pentru existență”. Și, Goldiș îl citează pe americanul Giddings, care în cartea sa despre „Principiile sociologiei” afirma că „Mai presus de orice îndoială, spiritul plutocrat este cauza adevărată a disoluției sociale”[6]. Or, precizează intelectualul ardelean, privind problematica la nivelul umanității în ansamblu, omenirea nu este un arhipelag de insule „fiecare cu Robinsonul său”, ci „suma interdependențelor dintre oameni, care interdependență trebuie să producă sentimentul solidarității tuturor, fiindcă lipsa acestei solidarități produce inevitabil disoluția”[7]

„Conștiința solidarității - conchide el - este aceea care ține în taină biruința definitivă a dreptății în lume și orice străduință în numele acestei solidarități este câte o pietricică la majestuoasa zidire a bunei înțelegeri între oameni, care numai ea este capace a zămisli fericirea pe pământ”[8]

Inspirându-se din gândirea europeană, punându-se în concordanță cu aceasta, Goldiș aduce, în contextul ei, merituose contribuții personale. Preluând idei ce circulau în Europa, el le îmbină armonios cu propriile constatări, în străduința de a da unele răspunsuri la problemele economice, sociale, politice, dar mai cu seamă la problema ce poate fi considerată drept cea mai acută la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, cea națională. Legat de aceasta, să menționăm că Vasile Goldiș a participat alături de alți intelectuali români și străini ca: Aurel Lazăr, Jászi Oszkár, Braun Robert, Aradi Victor ș.a. la cercurile sociologice de tipul cercurilor studenților liberi cugetători „Galilei” din Budapesta - la îndemnul acestuia și-a scris el, în 1912, importanta lucrare „Despre problema naționalităților” pe care a citit-o în cadrul cercului de sociologie „Darwin” de la Oradea [9]. El a participat și la alte întâlniri similare, la Cluj, Târgu Mureș, Arad etc., ținându-se la curent cu mișcarea sociologică europeană și mondială și a căror membri considerau problema națională drept capitală în viața politică a Imperiului austro-ungar [10].

Se cuvine să menționăm faptul că incursiuni de natură filozofică cu implicații de ordin social - și de data aceasta - racordate la orizonturi le europene - găsim și în scrieri cu caracter literar ale lui Goldiș. De pildă, în studiul „Pesimismul în poeziile lui Eminescu”, în care discută, cu referiri la Kant, problema pesimismului modern în general și, totodată, militează pentru ideea ancorării filozofiei în problematica vieții umane [11].

Vasile Goldiș are meritul de a fi fost primul român care s-a ocupat de problema națională în sud-estul Europei. Aceasta în lucrarea sa în limba maghiară din 1912 - despre care am mai vorbit „Despre problema naționalităților”, preluând ideile din această lucrare în celebrul său discurs de la 1 Decembrie 1918, în care problema românească era organic încadrată în chestiunile majore care frământau atunci bătrânul continent în întregime (și viitorul poporului nostru gândit în funcție de aceeași largă deschidere), intelectualul și omul politic ardelean îi conferă și acesteia dimensiuni,

orizonturi europene [12].

Atât în filozofia istoriei, cât și în sociologia politică și teoria culturii, Vasile Goldiș s-a afirmat cu competență ca un gânditor de talie europeană, adesea remarcându-se în toate aceste sfere prin abilitate, discernământ și profunzime a viziunilor.[13]

Pe planul activității concrete, Goldiș a început a fi cunoscut de către oamenii politici ai altor neamuri, deja în calitatea sa de director al cancelariei consistoriale a episcopiei din Arad, cu drept de a dispune asupra personalului de cancelarie și a lua toate măsurile trebuincioase în interesul serviciului. Ca deținător al acestei funcții, a redactat numeroase acte privitoare la problemele naționale românești, întreținând în acest sens relații cu guvernării de la Budapesta și Viena, cu scriitori și înalți prelați din Europa ai instituțiilor culturale și educative de care dispuneau românii [14]. În acest sens, trebuie subliniată și stăruința depusă pentru dezvoltarea relațiilor culturale și politice cu frații de peste Carpați[15].

Ales la 1906, ca deputat de Radna, în parlamentul de la Budapesta, Vasile Goldiș va continua și în această calitate să-și manifeste simpatia față de celelalte popoare aflate sub jug străin, să se solidarizeze cu revendicările lor, ceea ce - alături de militantismul lui neobosit în lupta pentru drepturile propriului neam - îi va consolida prestigiul european, putându-se afirma că de acum atitudinile și acțiunile omului politic român, care îl desemnează printre cei mai de seamă conducători ai națiunii sale, dobândesc recunoașterea unor cercuri politice străine din ce în ce mai largi [16].

Nelimitându-se la propria lui poziție, Goldiș îi va îndemna și pe ceilalți fruntași români ardeleni să lupte pentru binele tuturor „popoarelor năpăstuite în țara aceasta” [17].

Lipsit de orice naționalism fanatic, el va întinde în repetate rânduri mâna și maghiarilor, adresând apeluri fruntașilor maghiari neconservatori, cerându-le a-și aduce contribuția la încetarea „zăzaniei”[18]. Goldiș sesiza unitatea de interese a păturilor largi românești și maghiare, declarând, într-un discurs rostit în 1911, la Orăștie: „Avem mai multe dorinți, pe cari le au și masele poporului maghiar” [19]. Nu lipsit de semnificație pentru poziția lui Goldiș față de alte popoare, se arată gestul pe care îl face în 1909, când prezidează un comitet menit a organiza o colecție în vederea ajutorării populației Italiei, ce suferise de pe urma unor calamități naturale [20].

Un rol important în afirmarea lui Vasile Goldiș ca personalitate de talie europeană l-a jucat ziarul „Românul”, la a cărui conducere s-a aflat. Nu numai că o serie de materiale apărute în acesta au fost receptate cu deosebit interes de către opinia din alte părți ale Europei, dar directorul publicației a știut să întrețină legături cu străinătatea prin intermediul unor corespondenți și, totodată, prin colaborarea unor scriitori și oameni politici englezi, norvegieni, francezi, sârbi, slovaci etc.[21]

În perioada interbelică, în ce privește România, Goldiș a militat pentru existența unor bune relații ale acesteia cu statele vecine și cu toate celelalte, și, totodată, pentru asigurarea securității balcanice [22].

Concluzii

„Părinte al patriei”, numit de poetul Octavian Goga, Vasile Goldiș este unul din marii corifei ai Unirii Transilvaniei cu România, prin împlinirea actului istoric de la 1 Decembrie 1918, de la Alba Iulia.

Prin întreaga sa activitate, Vasile Goldiș a fost un militant activ pentru drepturi democratice, apărând, în mod special, drepturile minorităților naționale din Sud - Estul Europei.

Afirmându-se ca un gânditor de talie europeană, Vasile Goldiș a publicat, în anul 1912, în limba maghiară, importanta lucrare: „ Despre problema naționalităților”. Ideile sale democratice își găsesc și astăzi actualitatea prin realizarea unei Europe unite, cu respectarea identității naționale în marea familie europeană.

Bibliografie

- 1.Sora, Gh., *Goldiș, Vasile, O viață de om așa cum a fost*, Editura Helicon, Timișoara, 1993
- 2.Iovan, M., *Filosofia și crezul politic ale lui Vasile Goldiș*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2006
- 3.Goldiș, V., *Discursuri rostite în preajma Unirii*, Cultura națională, București, 1928, p.52
- 4.*Istoria filozofiei românești*, vol. II (1900-1944), partea I, Editura Academiei, București, 1980, p.130
- 5.*Istoria filozofiei românești*, vol. II (1906-1944), partea a II-a, Editura Academiei, București, 1980, p. 132
- 6.Goldiș, V., *Discursuri rostite în preajma Unirii*, Cultura națională, București, 1928, p. 136
- 7.Goldiș, V., *Discursuri rostite în preajma Unirii*, Cultura națională, București, 1928, p. 62
- 8.Goldiș, V., *Discursuri rostite în preajma Unirii*, Cultura națională, București, 1928, p. 66
- 9.Goldiș, V., *Despre problema naționalităților*, Arad, Tipografia Concordia, 1912
10. Gáll E., *Conceptul de naționalitate. Istorie și prezentare*, în Utunk, 1965, nr.4, (29 ianuarie); nr.5 (3 februarie)
11. Gáll E., *Conceptul de naționalitate. Istorie și prezentare*, în Utunk, 1965, nr. 6 (14 martie)
12. Șora, Gh., *Vasile Goldiș militant pentru desăvârșirea idealului național*, Ed. Facla, Timișoara, 1980, p.10
13. Șora, Gh., *Vasile Goldiș militant pentru desăvârșirea idealului național*, Ed. Facla, Timișoara, 1980, p.16-18
14. Arhivele Statului Arad, *Fond personal Vasile Goldiș*, Dosar 1, fila 77-78
15. Arhivele Statului Arad, *Fond personal Vasile Goldiș*, Dosar 1, fila 80-82
16. Clopoțel, I., *Amintiri și portrete*, Editura Facla, Timișoara, 1973, p. 35-36
17. Clopoțel, I., *Amintiri și portrete*, Editura Facla, Timișoara, 1973, p. 38-40
18. *Aradi Közlöny*, 22, 1927, nr. 165, (21 iulie), p.9
19. *Lupta*, I, 1907, nr. 46 (24 februarie/9 martie), p.5
20. *Drapelul*, IX, 1909, nr. 5, (13/26 ianuarie), p.2
21. Goldiș, V., *Corespondență, (1888-1834)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1990
22. Pascu, Ș., Marinescu, C.G., *Răsunet internațional al luptei românilor pentru unitate națională*, p.319